

REALITATEA ECONOMICĂ: RADIOGRAFIA ANULUI 2010

EDIȚIE SPECIALĂ, NR. 16

Ianuarie 2011

1. CE ESTE O RADIOGRAFIE ECONOMICĂ?

Tradițional, la începutul fiecărui an, Centrul Analitic Independent Expert-Grup face scurte treceri în revistă - radiografii – pentru anul economic precedent. Ca și în 2008-2009, în radiografia anului economic 2010 vor intra trei aspecte esențiale: a) cele mai importante 5 evenimente economice din anul 2010; b) cele mai revelatorii 5 tendințe macroeconomice; c) cele mai remarcabile 5 gafe de politică economică. La acestea, mai adăugăm un element interesant: d) top-5 riscuri majore pentru anul 2011.

Precizăm că aceste topuri reprezintă o viziune de consens realizată în cadrul echipei Expert-Grup asupra evoluțiilor economice, dar nu presupun în mod necesar o ierarhizare riguroasă a acestora după importanța lor. În radiografiile economice anuale noi încercăm mai degrabă să identificăm acele evenimente, declarații și mega-trenduri care, din punctul nostru de vedere, au fost definitorii pentru anul economic precedent și vor marca evoluțiile economice pe termen mediu și scurt.

Înainte de a parcurge aceste ratinguri, invităm cititorii să-și reamintească contextul dificil generat de criza financiară din 2009 (secțiunea 2) și felul în care economia moldovenească a reacționat în 2010 la reînceperea creșterii economice regionale și globale (secțiunea 3).

2. CONTEXTUL: ANUL ECONOMIC 2009

În 2009 economia globală s-a confruntat cu cea mai severă depresie din perioada postbelică, producția globală înregistrând o scădere de 0,6%. Dintre marii jucători globali, doar unele economii emergente din Asia de Sud-Est (în particular, China și India) au evitat o recesiune propriu-zisă, însă și în acestea ritmul economic s-a moderat simțitor.

Toți partenerii comerciali și investiționali importanți ai Moldovei au fost în umbra unor recesiuni economice severe: zona euro cu o scădere a PIB de -

4,1%, Europa Centrală și de Est cu -3,7% și CSI cu -6,5%. Economia moldovenească a fost contaminată prin scăderea exporturilor, investițiilor străine directe și, cel mai important, a veniturilor de muncă remise în patrie de emigranții moldoveni.

3. RETROSPECTIVA ANULUI ECONOMIC 2010

În 2010 stimulii de politică monetară și fiscală aplicate în multe țări din lume au contribuit la reluarea creșterii economice globale. (O mare problemă însă rămâne identificarea modalității optime de retragere a acestor stimuli, fără a submina procesul de recuperare economică, precum și evitarea unei noi mega-crise a datoriilor suverane). Creșterea economiei globale în anul 2010, în estimarea FMI, a fost de circa 4,8%, fiind, ca și recesiunea din 2009, foarte neomogenă pe plan regional: în zona euro PIB-ul a crescut cu circa 1,7%, în Europa Centrală și de Est – cu 3,6% și în CSI – cu 4,3%. Important, în anul 2010, Asia de Sud-est a crescut estimativ cu 9,4%, în mare măsură datorită Chinei. În secțiunea „Top-5 tendințe economice în 2010” vom vedea de ce această remarcă este importantă.

Revenirea creșterii economice la scară globală și regională în 2010 au tras și Republica Moldova de pe marginea prăpastiei economice. Canalele prin intermediul cărora criza financiară s-a propagat în economia moldovenească în anul 2009 au asigurat în 2010 creșterea economică. Exporturile moldovenești au crescut cu mai bine de 20% pe parcursul întregului an. În primele trei trimestre investițiile străine directe au crescut cu 50% și anticipăm că creșterea va fi cam aceeași pentru întreg anul. Veniturile remise de emigranți au crescut cu aproape 10% în primele trei trimestre. Creșterea acestora a accelerat pe parcursul anului și crem că datele pentru întreg anul 2010 vor reflecta un rezultat de circa 12-13%.

Deși balanța economică a anului 2010 este pozitivă, acesta a fost marcat de evoluții economice contradictorii. Pe de o parte, majoritatea sectoarelor economice importante au revenit pe o traiectorie de creștere economică pozitivă (chiar dacă economia moldovenească va mai avea nevoie de încă un an pentru recuperarea deplină a nivelului de producție a anului 2008). Pe de altă parte, această creștere economică nu a avut și „o față umană”, deoarece nu a fost acompaniată de multiplicarea locurilor de muncă.

4. TOP-5 EVENIMENTE ECONOMICE ÎN 2010

- **Consiliul de Directori executivi al FMI a aprobat la 29 ianuarie Programul economic cu Republica Moldova în valoare de 574 milioane dolari SUA.** Resursele au fost acordate atât pentru asigurarea stabilității externe (pentru formarea rezervelor valutare ale BNM), cât și ca suport bugetar direct, oferind Guvernului o perioadă de respiro vitală pentru a aduce în ordine finanțele publice.

Totodată, aprobarea de către FMI a Programului a dat și altor donatori și investitori mai multă certitudine vizavi de cursul economic al țării.

- **Ședința Grupului Consultativ – Forumul „Parteneriat pentru Moldova” din 24 martie.** La ședința respectivă a fost prezentat documentul „Rethink Moldova” care include prioritățile strategice de reforme ale țării. Donatorii internaționali au promis Moldovei suport financiar în valoare de 2,6 miliarde dolari SUA, dintre care jumătate în formă de granturi, restul – credite în condiții concesionale. Pe lângă aceasta, evenimentul a fost o etapă importantă și în campania diplomatică de îmbunătățire a imaginii internaționale a Moldovei.
- **Modalitatea de gestionare a inundațiilor din iulie.** Inundațiile au fost limitate ca scară geografică, dar resursele necesare pentru recuperarea pierderilor și acordarea de suport sinistraților au fost destul de mari, estimate la circa 77,5 milioane USD (1,36% din PIB estimat pentru 2010). Însă, și mai important, aceste inundații au dezvoltat faptul că Republica Moldova nu este pe deplin pregătită să facă față nici unor cataclisme relativ reduse ca amploare, fără a mai vorbi de eventuale cataclisme de scară națională. Infrastructura fizică și mijloacele tehnice sunt într-o stare precară care nu corespund nici pe departe provocărilor puse de schimbările climaterice. Capacitățile de alertă imediată s-au dovedit a fi relativ satisfăcătoare, dar interoperabilitatea și coordonarea post-criză s-au demonstrat foarte slabe.
- **Aprobarea de către Guvernul Republicii Moldova la 14 decembrie a Planului de acțiuni al Republicii Moldova privind implementarea Recomandărilor Comisiei Europene pentru instituirea Zonei de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător dintre Republica Moldova și Uniunea Europeană.** Documentul conține o serie de obligații extrem de importante - iar unele foarte dificil de implementat fără suport politic, financiar și tehnic din partea UE - pe care Moldova și le asumă pentru implementarea în perioada 2011-2015. Anul 2015 poate fi privit, astfel, ca un orizont pe care Guvernul și UE îl consideră mai mult sau mai puțin realist când zona de liber schimb aprofundat și comprehensiv ar putea fi instituită.
- **Crearea Agenției de Plăți și Intervenții în Agricultură și schimbarea politicii de subvenționare.** Din cauza lipsei datelor, nu putem încă să evaluăm impactul sistemic al acestor schimbări în politica agrară, dar este clar că schimbările operate reduc esențial spațiul pentru aranjamente corupte și fac politica de subvenționare mai justă din punct de vedere social. Totuși, ținând cont de deficitul de resurse

financiare, este imperativă utilizarea acestora prioritar pentru stimularea investițiilor capitale în agricultură.

5. TOP-5 TENDINȚE ECONOMICE ÎN 2010

- **Creșterea economică neașteptat de puternică.** Conform datelor preliminare, în primele nouă luni ale anului 2010 economia moldovenească a crescut cu circa 6,5%, iar estimările noastre pentru întregul an sunt de circa 7%. Acest indicator a fost condiționat de revenirea consumului în calitate de factor esențial al creșterii economice, creșterea producției agricole, relansarea sectorului serviciilor și stabilizării sectorului construcțiilor. Creșterea economică a Moldovei în 2010 probabil se va situa printre cele mai înalte ritmuri de creștere înregistrate în Europa Centrală și de Est și în CSI.
- **Scăderea în continuare a ocupării forței de muncă.** În pofida reluării creșterii economice, rata de ocupare a forței de muncă a atins cote minimale în 2010, media anuală situându-se, conform estimărilor noastre, la circa 47% (pentru populația de vârstă 15-59 ani). Chiar și înainte de criză ocuparea populației în Moldova era foarte mică – 50,8% în 2008. Pentru comparație, nivelul mediu de ocupare a forței de muncă în țările din Europa Centrală și de Est în 2008 era de 65,6%, iar în CSI – 63,1%.
- **Avansarea Chinei în calitate de partener comercial al Moldovei și creșterea deficitului comercial total.** Conform datelor statisticii comerciale pentru primele 11 luni 2010, China furnizează în prezent circa 8.2% din importurile moldovenești, în comparație cu 7,5% în 2009. În 2010 China a devansat Germania, situându-se pe locul 4 în lista partenerilor comerciali la capitolul import. Ținând cont de creșterea economică fulminantă a Chinei în 2010 (estimată de FMI la 10,5%) și prognozele pentru 2011 (9,6%), ar trebui să ne așteptăm ca rolul Chinei în importurile moldovenești să se consolideze și mai mult. Nu vom fi deloc surprinși dacă în 2011-2012 China va ajunge pe locul 3 în lista țărilor din care Moldova importă. Riscul major pentru Moldova este că exporturile sale în China (1,8 milioane USD) sunt infime în comparație cu volumul importurilor (281 milioane USD). Deși relațiile comerciale ale Moldovei cu China sunt cele mai debalansate în comparație cu oricare altă țară, de fapt Moldova înregistrează deficite comerciale cu 102 din cele 117 țări cu care a făcut comerț în 2010. Deficitul comercial total al Moldovei a crescut cu circa 15% în 2010, depășind, conform estimărilor noastre, 2,3 miliarde dolari SUA. Astfel, economia revine la tradiționalele deficite comerciale înalte (3,3 miliarde în 2008, care în contextul crizei a scăzut la 2,0 miliarde în 2009).

- **Revenirea inflației.** După ce în 2009 creșterea prețurilor a fost aproape nulă, în 2010 creșterea medie a acestora a fost de circa 7,3%, iar în decembrie 2010 nivelul acestora era cu 8,1% mai mare decât în decembrie 2009. Accelerarea prețurilor către sfârșitul anului 2010 a determinat o înăsprire moderată a politicii monetare a BNM, care la 30 decembrie a votat majorarea de la 7% la 8% a ratei REPO. Principala provocare cu care se va ciocni Banca Națională în 2010 este aplicarea eficientă a strategiei de țintire a inflației.
- **Scăderea ratei dobânzilor bancare și stabilizarea creditelor neperformante.** Conform estimărilor noastre, rata medie a dobânzii la depozitele bancare în lei moldovenești în 2010 a fost 9,3% (față de 14,7% în 2009), iar la credite – 17,2% (20,3% în 2009). În contextul unei inflației destul de semnificative în 2010, această dinamică este foarte interesantă, sugerând că fie băncile au anticipări inflaționiste pe termen mediu destul de moderate, fie că competiția pentru clienți devine mai intensă. În paralel cu scăderea dobânzilor, am constatat stabilizarea, începând cu aprilie-mai, a cotei creditelor neperformante în totalul creditelor bancare. În 2009 noi anticipam că o eventuală escaladare a acestora putea rezulta într-un risc sistemic. Evitarea unei crize bancare de proporții este o bilă albă pentru băncile moldovenești și pentru BNM.

6. TOP-5 GAFE ȘI EȘECURI ECONOMICE ÎN 2010

- **Eșecul în promovarea concurenței.** Deși „eliminarea monopolurilor” a fost unul din leitmotivele campaniei electorale din 2009, în 2010 nu a fost obținut nici un progres sesizabil în domeniul protecției concurenței și anihilării aranjamentelor anti-competitive și controlării monopolurilor. Studiile realizate de experții europeni au arătat că în acest domeniu Moldova se confruntă cu deficiențe sistemice, prin urmare, și abordările în redresarea situației trebuie să fie sistemice și nu ocazionale.
- **„Liberalizarea importurilor de carne”.** Prețurile înalte pentru produsele alimentare, în special ale cărnii, au fost un alt subiect sensibil pentru electori în 2009. Încercările Guvernului de a elimina schemele de monopol în domeniul importului cărnii au riscat să se termine cu o farsă, la un anumit moment în Guvern discutându-se majorarea tarifelor la importul cărnii ca metodă de protecție a producătorilor locali. Aceste tarife și așa sunt destul de mari, în timp ce prețurile achitate de consumatorii moldoveni sunt printre cele mai mari din regiune.
- **Declarațiile și decretul controversate ale ex-președintelui în exercițiu Mihai Ghimpu.** Declarațiile și gesturile (ne)diplomatice ale fostului președinte în exercițiu nu au adus nici voturi în plus

Partidului Liberal, nici reparații adevărului istoric. În schimb, acestea au înțepat Federația Rusă, care nu a ezitat să găsească imediat compuși chimici străini în vinurile moldovenești.

- **Nepublicarea proiectului legii bugetului pentru anul 2011 și neadoptarea legii respective.** Evident, țara nu se oprește dacă nu este adoptată legea bugetului de stat. Problema majoră este că nepublicarea proiectului pune semne de întrebare asupra respectării principiilor transparenței, iar neadoptarea legii ține mai mult de considerente și rațiuni politice, decât de careva factori de natură obiectivă. O bilă neagră pentru o guvernare care s-a angajat în asigurarea transparenței și respectarea legii.
- **Crearea Zonei Economice Libere Bălți.** Cum poate fi crearea unei Zone Economice Libere un eșec? Foarte simplu, deoarece înființarea rapidă a acestei zone, în paralel cu tergiversarea unor reforme sistemice în politica industrială (cum ar fi inițierea parteneriatelor publice-private, crearea parcurilor industriale), denotă că guvernul preferă calea rezistenței minimale în atragerea investițiilor străine și încurajarea celor locale. Dacă companiile germane cu situații economico-financiare solide simt nevoia de a deveni rezidenți ai unor zone economice libere pentru a putea funcționa normal în Moldova, ce să mai vorbim despre companiile moldovenești?

7. TOP-5 RISCURI ECONOMICE PENTRU 2011

- **Creșterea economică sclerotică.** Contrar dorințelor Guvernului de a edifica un model bazat pe investiții, inovații și exporturi, economia Moldovei revine la modelul de creștere bazată pe consum care a existat înaintea crizei. Acest model va persista în 2011, deoarece schimbarea acestuia nu este posibilă pe termen scurt. Însă există riscul că un ritm prea lent de reforme regulatorii să permanentizeze actuala paradigmă economică.
- **Creșterea deficitului bugetului de asigurări sociale de stat.** Raportat la necesarul de finanțare, deficitul a crescut de la 14% în 2008 la 31% în 2010. Ținând cont de realitățile demografice și de piața muncii, este greu de crezut într-o redresare a situației în 2011. Din acest punct de vedere neadoptarea legii bugetului pentru 2011 apare ca un risc deloc neglijabil.
- **Incertitudinile legate de crearea Prezidiului Guvernului.** Fiind în căutarea unui mecanism de control și echilibru reciproc, partidele din AIE-2 se pare că au cam exagerat. Crearea unui Consiliu al Alianței și asigurarea unui dialog politic permanent erau, credem noi, suficiente pentru asigurarea unei bune coordonări a politicilor și evitarea tensiunilor. Declarațiile politicianilor vizavi de felul în care vor fi adoptate deciziile în aceste Prezidii sunt controversate, dar

anume aceste controverse atestă așteptările divergente pe care le au actorii din AIE-2 vizavi de această structură. Să nu ajungem ca un mecanism de coordonare să se transforme în unul de imobilizare reciprocă și paralizare, cu consecințe negative pentru procesul de reforme.

- **Creșterea prețurilor.** Anticipările noastre sunt că parcursul anului 2011 prețurile de consum vor crește cu până la 6-7%, adică ceva mai puțin decât în 2010. Totuși, riscurile sunt înalte, deoarece indicele prețurilor de consum va depinde mult de politica monetară promovată de banca națională, condițiile climaterice și recolta din 2011, precum și de situația economică a principalilor parteneri comerciali ai Moldovei și evoluția cotațiilor pe piețele globale de mărfuri (în special la cereale și petrol). În ultimele câteva luni prețurile globale la produsele alimentare au luat-o razna. Ținând cont de multitudinea de riscuri, este important ca, pe lângă o politică monetară precaută implementată de BNM, guvernul să adopte acele politici structurale și instituționale care sunt vitale pentru buna funcționare a concurenței de piață.
- **Acutizarea crizei datoriilor suverane în SUA și Europa.** Deși Moldova este expusă mai mult riscurilor financiare care vin din partea piețelor europene, este clar că o eventuală acutizare a crizei datoriei americane ar lovi în toată planeta. Până la finele anului 2011 nivelul relativ al datoriei publice a SUA va depăși nivelul actual al Greciei. Recent Trezoreria SUA a solicitat legislativului american majorarea plafonului de îndatorare publică, pentru a evita un default în 2011. Desigur, nu toate țările europene, și nici SUA, nu sunt la fel de fragile ca și Grecia, care a trebuit să fie salvată recent de UE, dar încă persistă riscuri considerabile și incertitudini ale investitorilor, în special în situația în care Irlanda s-a alăturat deja grupului de țări problematice și a solicitat asistență. Există temeri că Portugalia, după care și Spania ar putea urma aceeași cale. Ultima este prea mare pentru a se prăbuși, dar și prea mare pentru a putea fi salvată.

8. CONCLUZIA ESENȚIALĂ

În pofida revenirii creșterii economice, în 2011 Guvernul trebuie să demonstreze mai multă precauție în ceea ce privește cheltuielile publice și mai multă cutezanță în continuarea unor reforme-cheie. La baza filozofiei de schimbare a modelului de creștere economică trebuie să fie pusă înlăturarea constrângerilor fundamentale care împiedică valorificarea resurselor de care dispune țara (oamenii și pământul) și finanțarea prioritară a acelor componente de infrastructură care vor avea impact multiplicator asupra creșterii economice.